

Prvi kongres pravnika antifašista Hrvatske u Glini (od 12. do 14. kolovoza 1944. godine) dao je snažnu podršku novom legalitetu koji se stvarao u Narodnooslobodilačkoj borbi

Sredinom travnja 1944. godine Izvršni odbor ZAVNOH-a imenovao je Sazivački odbor kongresa od 12 članova. Neposredne pripreme za organiziranje Kongresa pravnika antifašista Hrvatske povjerene su Odjelu za upravu i sudstvo ZAVNOH-a. Za predsjednika Sazivačkog odbora imenovan je dr. Ante Mandić, bivši član Jugoslavenskog odbora u Londonu, odvjetnik i jedan od vođa istarskih Hrvata, za tajnika je imenovan dr. Ferdo Čulinović, tada još referent u Odjelu za sudstvo i upravu ZAVNOH-a. Na toj funkciji Čulinović je bio zapravo glavni i neposredni organizator kongresa.

Nakon višestrukog odgađanja, Kongres je održan u Glini, kroz dva radna dana 13. i 14. kolovoza 1944. godine, uz sudjelovanje 144 delegata iz svih, pa i okupiranih krajeva Hrvatske, kao i predstavnika ZAVNOH-a, CK KPH, Glavnog štaba Hrvatske i savezničkih vojnih misija. Kongresu je prisustvovala delegacija ZAVNOBiH. Pozivu na Kongres odazvala se i slovenska delegacija, međutim kako je skup odgođen za polovicu kolovoza, to su se slovenski delegati morali vratiti u Sloveniju.

U radnom dijelu Kongresa pročitana su 22 referata koji su prema sadržaju bili podijeljeni u šest radnih tema: Osnovni zadaci naših pravnika; Osnove državnog prava; upravno pravo; Naše sudstvo; O ratnim zločinima i Problem našeg zakonodavstva. Nakon svake teme slijedila je rasprava (sudjelovalo čak 57 delegata), među njima i Jakov Blažević, tadašnji predsjednik Suda ZAVNOH-a, predratni profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu dr. Ivan Krbek, budući profesori toga fakulteta dr. Ferdo Čulinović, dr. Oleg Mandić i dr. Aleksandar Goldstein te dr. Leo Geršković, kasnije profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu. Na Kongresu su aktivno sudjelovali, referatima i raspravama, mnogi pravници iz Hrvatske, koji će poslijeratnom pravnom razvitku naše zemlje dati veliki obol svojom znanstvenom i stručnom aktivnošću. To su: Mile Babić, Gabrijel Badovinac, Gabro Divjanović, Jakov Duković, Ante Kalodera, Petar Kleut, Vjekoslav Kudeljnjak, Uroš Novaković, Ranko Radaković, Zvone Richtman, Đuro Stanković, Stevo Tomić, Ivan Tromski, Ivo Vejvoda, Milan Vurdelja...

Zbog sigurnosti delegata radni dio Kongresa održan je u jednom šumarku blizu Gline, jer su

Sazivački odbor i Tajništvo ZAVNOH-a ocijenili da će delegati tamo biti sigurniji nego u samom gradu. Znanstveno i povijesno značenje Kongresa leži prvenstveno u činjenici što je on svojim savjetima i smjernicama pomogao daljnjoj izgradnji pravnog sistema u Hrvatskoj, a utjecao je i na sukladnu izgradnju pravnog sistema susjednih federalnih jedinica.

Ovaj pravnički kongres prvi je u našoj narodnooslobodilačkoj borbi razradio načela ustavnog uređenja nove Jugoslavije, posebno ustavne odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a i Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a. Na njemu su podrobno analizirani temelji na kojima počiva jugoslavenska federativna zajednica. Kongres je ukazao na to da je tzv. Država NDH „nasilnička tvorevina okupatora i njihovih izdajničkih pomagača“, da predstavlja „prostu negaciju osnovnih prava naroda i građana“, pa da su „svi akti toga nasilničkog režima lišeni svake istinske zakonitosti“, te se prema tome imaju smatrati - ništavnima.

Kongres je izričito upozorio na to da „samo takav oblik državne vlasti, temeljen na narodnooslobodilačkim odborima i zemaljskim antifašističkim vijećima, može osigurati tekovine narodnooslobodilačke borbe i da samo takva državna organizacija u kojoj su zakonodavna i izvršna vlast u rukama naroda mogu biti garancija protiv povratka na staro“. U vezi s organizacijom pravosuđa Kongres je prihvatio postojeću organizaciju sudova u okviru narodnih odbora, tako su izražene želje o posebnoj organizaciji sudova, što je bilo provedeno u mjesecu studenom 1944., trećim uputstvom ZAVNOH-a o preuređenju sudova. Na Kongresu su potvrđena i načela izbornosti, kontrole sudaca koja su se razvila u praksi sudova NOO-a.

U vezi s ratnim zločinom Kongres je utvrdio osnovne elemente ratnog zločina i postavio načelo da pravo na procesuiranje ratnog zločina ne može zastarjeti. Kongres je postavio i konkretan zahtjev da naši narodi imaju pravo u toku i nakon rata privesti zasluženoj kazni one strane zavojevače koji su vršili zločine nad našim narodima, a posebno pak domaće ratne zločince. Posebno je zanimljiva tema bila koja se odnosila na ratne zločine. O njoj je podneseno pet referata. U njima su analizirane teoretsko-pravne osnove ratnog zločina, pojedine kategorije ratnih zločinaca i konkretna zlodjela koja su ustaše, četnici i okupatori počinili u Hrvatskoj. Pojedini su referati, u teoretskoj razradi pojma ratnog zločina, anticipirali svojim sadržajem probleme koji su se u literaturi međunarodnog ratnog prava tek počeli razmatrati.

Sve preporuke i stručna mišljenja izražena na Kongresu u znatnoj su mjeri pridonijele poboljšanju pravne prakse na oslobođenom području Hrvatske. Ona su, također, utjecala i na intenzivnu normativnu djelatnost ZAVNOH-a tijekom jeseni 1944., kada je bilo doneseno nekoliko novih, važnih organizacijskih i materijalno pravnih propisa o sudstvu Hrvatske na oslobođenom području.

Bojan **Mirosavljev**